

УДК 378.147:159.923.2:378.6

Москаленко М.В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ПОТЕНЦІАЛ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА» У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті пропонується дослідити і запропонувати оптимальні педагогічні технології, методичні методи і засоби формування емоційного інтелекту саме через призму дисципліни «Іноземна мова». Проаналізовано чинники, які здатні зумовити успішну соціалізацію молодих фахівців. Досліджені чинники, що впливають на працевлаштування та кар'єрне зростання. Систематизовані чинники формування і розвитку універсальних компетенцій грамотного фахівця на заняттях з іноземної мови. Проаналізовано формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Оригінальний авторський погляд буде цікавий фахівцям в області викладання іноземних мов в технічних закладах вищої освіти.

Ключові слова: емоційний інтелект, технічна освіта, компетентнісний підхід, комунікативний метод, універсальні компетенції.

Moskalenko M.V.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

FOREIGN LANGUAGE DISCIPLINE POTENTIAL IN THE FORMATION OF STUDENTS' EMOTIONAL INTELLIGENCE IN TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. The article proposes to explore optimal pedagogical technologies, methodical methods and means of forming emotional intelligence through the prism of the discipline "Foreign Language". The factors influencing young professionals successful socialization have been analyzed. The factors affecting employment and career growth have been investigated. The reasons for the competent specialist universal competencies formation and development in foreign language classes have been systematized. The future specialists foreign communicative competence formation has been analyzed. The original author's approach is useful for specialists in the teaching foreign languages field in technical institutions of higher education.

Keywords: emotional intelligence, technical education, competence-based approach, communicative method, universal competences.

Постановка проблеми. Перед системою вищої технічної освіти в Україні стоїть завдання підготувати професіонала, котрий зможе ефективно працювати в умовах сучасного світу. Специфіка сучасної професійної діяльності обумовлена світовими тенденціями глобалізації. На всіх стадіях становлення і розвитку, починаючи з процесу навчання у закладі вищої освіти, подальшої соціалізації і до працевлаштування і побудови кар'єри, спеціалісти знаходяться в просторі міжнародної професійної спільноти. Зміни, які відбуваються у суспільстві, відображаються у змінах вимог до процесу і результату підготовки професіоналів. Якщо на початку ХХ століття моделлю професіонала був інженер-конструктор, у другій половині ХХ століття з'явилася гостра необхідність у фахівцях, здатних здійснювати і застосовувати на практиці наукові дослідження, то на початку ХХІ століття затребуваними на ринку праці стали фахівці, компетентні не тільки в рішенні теоретичних і практичних завдань, що виникають перед ними під час професійної діяльності, а й здатні працювати над вирішенням завдань у складі міжнародних груп, які вмiють представляти результати своєї роботи світовій професійній спільноті, що володіють цілим спектром особистісних якостей і професійних навичок і вмiнь, які дозволяють їм максимально успішно реалізувати свій потенціал в світовому виробничому полі. Однак більша частина випускників технічних закладів вищої освіти не готові до професійної діяльності в сформованих економічних умовах. Вони відчують себе невпевнено в глобальному професійному просторі, часто не вмiють вигідно представити результати

своєї праці, не завжди стежать за розробками своїх зарубіжних колег не тільки з-за недостатнього рівня сформованості іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності, а й з-за невміння інтегруватися у світове професійне співтовариство. Для того, щоб вивчення іноземної мови не ставало повинністю, рутинною і, з огляду на, що система організації навчання та занять, зокрема, може бути травматичним чинником для здоров'я студентів і може привести до зниження їх успішності та мотивації, погіршення дисципліни, станом тривожності, представляється необхідним створенням особливого середовища, яке зберігає емоційне здоров'я за допомогою формування емоційного інтелекту на заняттях іноземної мови, яке мотивує до вивчення мови і показує його практичне застосування. Таким чином, намітилися гострі суперечності між:

- складністю професійних завдань, що постають перед випускниками вищого навчального закладу, і змістом освітніх програм професійної підготовки;

- необхідністю постійної самоосвіти студентів і фахівців і несформованістю у них компетенцій, необхідних для самоорганізації, самомотивації і самоконтролю;

- потенціалом дисциплін гуманітарного циклу та дисципліни «Іноземна мова» зокрема і в процесі реалізації освітніх програм при підготовці фахівців технічних галузей.

Перераховані протиріччя вимагають ретельного аналізу ситуації, що склалася в системі вищої професійної освіти в цілому і залучення комплексу педагогічних і методичних ресурсів для їх ви-

рішення. Останнє з названих протиріч зумовило необхідність педагогічного дослідження і відбору оптимальних педагогічних технологій, методичних методів і засобів формування емоційного інтелекту саме через призму дисципліни «Іноземна мова» і склало актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали загальнотеоретичні положення наукової психології про: сутність особистості, закономірності її становлення і розвитку (В.Ф. Моргун, А.Г. Бандура, Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, В.С. Мерлін, В.М. Мясіщев, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн, А.В. Петровський та ін.); про взаємозв'язок між когнітивними та афективними процесами (Д. Векслер, Б.В. Зейгарник, Дж. Маєр, Л. Терстоун, Е.Л. Торндайк, С. Штейн та ін.); положення про структуру особистості (В.Ф. Моргун, Г.М. Бреслав, Л.Н. Гієнко, А.В. Захарова, О.Б. Чеснокова, П.А. Шептенко, А.А. Ярулова); положення про вплив особистості педагога на формування особистості (В.Ф. Моргун, Ш.О. Амонашвілі, Н.А. Березовін, Л.І. Божович, Т.С. Буторіна, Т.А. Мальковська, Н.Ф. Радіонова, Д.І. Фельдштейн та ін.). Питання підготовки конкурентоспроможних фахівців розглядалися в роботах українських та зарубіжних вчених протягом останніх десятиліть. Процес цілеспрямованого формування професійної компетентності майбутніх інженерів, в тому числі і іншомовної комунікативної компетентності, розглядаються з різних позицій.

Значний внесок у вивчення поняття «професійна компетентність» внесли праці Б.С. Гершунського, О.К. Маркової, Н.В. Матяш, Є.М. Павлютенкова і ін.

Проблема вивчення іноземних мов у вищій технічній школі і їх роль у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця немовного профілю знайшли відображення в дослідженнях Б.В. Беляєва, І.Л. Бім, Г.К. Борозенец, І.А. Зимової, Е.І. Пасова, Г.В. Роговий, Н.Л. Уварової і ін.

Виділення невирішених раніше частин основної проблеми. Дослідити чинники, які здатні зумовити успішну соціалізацію молодих фахівців, працевлаштування та кар'єрне зростання, формування і розвиток універсальних компетенцій грамотного фахівця на заняттях з іноземної мови.

Проаналізувати та відібрати сучасні освітні технології, реалізовані засобами дисципліни «Іноземна мова», які дозволяють формувати і розвивати цілий ряд компонентів універсальних компетенцій, необхідних фахівцю для ведення успішної професійної діяльності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідити і запропонувати оптимальні педагогічні технології, методичні методи і засоби формування емоційного інтелекту саме через призму дисципліни «Іноземна мова». Проаналізувати чинники, які здатні зумовити успішну соціалізацію молодих фахівців. Дослідити чинники, що впливають на працевлаштування та кар'єрне зростання. Систематизувати чинники формування і розвитку універсальних компетенцій грамотного фахівця на заняттях з іноземної мови. Проаналізувати формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Важливішими компонентами універсальних компетенцій

фахівця особистісні якості, емоційний інтелект та комунікативна компетенція.

В якості базових складових емоційного інтелекту ми розглядаємо:

- емпатію;
- вміння правильно оцінювати і коректно висловлювати власні емоції;
- самоаналіз;
- самооцінку;
- здатність керувати власними емоціями;
- вміння коректно інтерпретувати емоції співрозмовника;
- здатність розуміти і використовувати ідеї та сучасні тенденції розвитку науки і суспільства;
- самомотивацію.

Сучасні освітні технології, реалізовані засобами дисципліни «Іноземна мова», дозволяють формувати і розвивати цілий ряд компонентів універсальних компетенцій, необхідних фахівцю для ведення успішної професійної діяльності. Необхідно відзначити, що навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах здійснюється з позицій комунікативного та компетентнісного підходів, які відображають тенденції розвитку сучасної інженерної педагогіки та методики викладання іноземних мов у вищій школі. Реалізація комунікативного та компетентнісного підходів можлива із застосуванням різних педагогічних технологій.

Найбільш ефективними педагогічними технологіями для підвищення емоційного студентів, на наш погляд, є:

1. Технології особистісно-орієнтованого навчання.
2. Технології проблемного навчання.
3. Технологія знаково-контекстного навчання.
4. Технологія групового навчання.

Технологія особистісно-орієнтованого навчання є основоположною при формуванні рас розглянутих нами компетенцій, так як реалізація саме особистих цілей, завдань і очікувань студентів дозволяє зробити освітній процес максимально ефективним. Особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови передбачає обов'язкове врахування світогляду студентів, контексту їх майбутньої професійної діяльності, життєвого досвіду, бажань, інтересів і схильностей, їх статусу в групі [6]. Описувана технологія спрямована на розвиток таких складових універсальних компетенцій як самоаналіз, самооцінка, афективна мотивація, усвідомлення і прийняття соціальних і етичних норм спілкування. Вихованню студентів у вузі як однієї з найважливіших цілей навчання фахівця приділяється недостатня увага останнім часом. Однак саме особистісно-орієнтоване навчання є оптимальним для виховання студентів повноправними членами професійного співтовариства і суспільства [8].

Ідея проблемного навчання, що розробляється досить довгий час зарубіжними і вітчизняними вченими, полягає в засвоєнні системи знань в процесі самостійної дослідницької діяльності студентів в ході вирішення проблемних ситуацій, що формулюються викладачем. Найважливішими функціями для формування універсальних компетенцій серед описаних М.І. Махмутовим загальних і спеціальних функцій проблемного навчання ми розглядаємо такі:

1. Засвоєння системи знань і способів розумової і практичної діяльності.

2. Розвиток пізнавальної самостійності і творчих здібностей.

3. Формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості.

4. Застосування засвоєних знань у новій ситуації.

5. Формування когнітивної, соціальної і афективної мотивації [4].

Значущою в системі вищої професійної освіти є технологія знаково-контекстного навчання, яка максимально наближає учнів до їх майбутньої професійної діяльності. А.А. Вербицький, автор даної технології, переосмислює логіку процесу навчання при підготовці професіонала, зміщуючи акцент з отримання студентами абстрактних знань на особистісну активність студента, яка забезпечує формування необхідних професійних якостей фахівця [1]. Здатність розуміти і використовувати ідеї та сучасні тенденції розвитку науки і суспільства, здатність творчо мислити формуються і удосконалюються при застосуванні контекстного навчання у вищій школі в курсі дисципліни «Іноземна мова».

Використання технології групового навчання дозволяє розвивати такі компоненти емоційного інтелекту, як емпатія, розпізнавання і коректна інтерпретація своїх і чужих емоцій, контроль власних емоцій, соціальна мотивація [6]. На заняттях з іноземної мови навчання може проводитися в парах, міні-групах, робочих групах, склад яких довільно варіюється викладачем залежно від особистісних характеристик учнів.

Поняття «емоційний інтелект» і питання його розвитку в педагогічних і методичних дослідженнях висвітлені недостатньо, отже, є важливим розглянути їх докладніше. Реалізація технології групового навчання є однією з найефективніших технологій є групове навчання

Поняття «емоційний інтелект» було введено в сучасну науку у 1990 р Джон Мейер і Пітер Селовей стали використовувати цей термін для позначення здатності розпізнавати свої емоції та емоції оточуючих [8; 9]. Широку популярність поняття емоційного інтелекту набуло завдяки Деніелу Гоулману, чия книга «Emotional Intelligence» вийшла в США в 1995 році.

Д. Гоулман виділяє такі наступні компоненти емоційного інтелекту, як самоусвідомлення, мотивація, саморегуляція, емпатія та співучасть [2].

Люди з високим рівнем емоційного інтелекту стикаються з меншою кількістю складностей при адаптації до нових умов спілкування і роботи. Стосовно до навчального процесу у вищій школі слід зазначити, що тільки випускник, що володіє досить високим рівнем емоційного інтелекту, що має поняття про «емоційної грамотності», здат-

ний стати висококласним спеціалістом, конкурентоспроможним фахівцем.

Перераховані вище педагогічні технології дозволяють успішно розвивати емоційний інтелект студентів в процесі професійної підготовки за умови усвідомлення важливості цього компоненту універсальних компетенцій для формування професійної компетентності. Очевидно, що дисципліни гуманітарного циклу «Іноземна мова» зокрема володіють максимальним потенціалом для вирішення завдання розвитку емоційного інтелекту студентів.

Висновки і пропозиції. Розгляд проблеми формування універсальних компетенцій в технічному закладі вищої освіти засобами дисципліни «Іноземна мова» дозволяє зробити наступні висновки з проведеного дослідження:

1. Професіонал нового покоління повинен не тільки володіти набором певних професійних знань, умінь і навичок, а й бути зрілою, відповідальною, творчою особистістю з активною життєвою позицією.

2. Одним з найважливіших компонентів професійної компетентності з точки зору підвищення конкурентоспроможності ми вважаємо емоційний інтелект випускника вузу.

3. Ситуація, що склалася обумовлює необхідність максимально використовувати потенціал дисципліни «Іноземна мова» в освітньому процесі для підвищення рівня емоційного інтелекту майбутнього фахівця.

4. Найбагатший досвід, накопичений зарубіжними і українськими психологами, педагогами та методистами в галузі викладання іноземних мов, надає велику свободу у виборі підходів, принципів і технологій навчання.

5. Ефективними педагогічними технологіями для формування, розвитку і вдосконалення такої складової універсальних професійних компетенцій, як емоційний інтелект, ми вважаємо технологію особистісно-орієнтованого навчання, технологію проблемного навчання, технологію знаково-контекстного навчання і технологію групового навчання.

6. Оптимальним для досягнення даної мети, на нашу думку, є використання комплексних дидактичних ресурсів поряд зі створенням міждисциплінарних проєктів, інтегрованих в систему підготовки фахівця, що вимагає окремого розгляду психологами, педагогами, методистами і менеджерами освітнього процесу.

Підвищення емоційного інтелекту майбутніх фахівців технічних закладів вищої освіти сприяє швидшому інтегруванню українських фахівців в світову спільноту, що, безумовно, зміцнить позиції України в світовому співтоваристві.

Список літератури:

1. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. Москва, 2004. 84 с.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. Москва, 2014. 560 с.
3. Дьяченко В.К. Коллективный способ обучения. Дидактика в диалогах. Москва, 2004. 352 с.
4. Овчаренко В.П. Глобальная компетентность будущего инженера как неотъемлемая часть профессиональной компетентности : материалы междунар. науч.-практ. конф. (Таганрог, 25-26 сентября 2014 г.). Таганрог : ТТИ ЮФУ, 2014. С. 218–223.
5. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособие для учителей иностранных языков. Москва, 1991. 223 с.
6. Сальная Л.К. Обучение профессионально ориентированному иноязычному общению. Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2009. 198 с.
7. Шиян Т.В. Развитие эмоционального интеллекта студентов младших курсов средствами дисциплины «Английська мова за професійним спрямуванням». Миколаїв, 2012. Вип. 187. Т. 199. С. 92–96.
8. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of Emotional Intelligence. New York, 1993. P. 433–442.